

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 784 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Kasbiy mahorat va tajribalarni rivojlantirishning mazmuni, shakl va usullari	22
<i>Yo'ldasheva Feruzaxon Shavkatbekovna</i>	
O'zbek tili darslarida 5E modelini qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish: Chimboy tumani 36-sonli ixtisoslashtirilgan maktab misolida	26
<i>Kojamuratova Ulbosin Punkitbaevna</i>	
Shaxs ijtimoiy faolligi: tushuncha va tahlil.....	29
<i>Baxriyeva Nargiza Axmadovna</i>	
Fiziognomika va psixologik yondashuvlar asosida portret qalamtasviri ta'limini takomillashtirish.....	33
<i>Babadjanov Axmadjan Xudayberdiyevich</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish	37
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i>	
Личностные характеристики как ассимиляция системы отношений младших школьников и предмет воспитательного воздействия учителя	41
<i>Олимова Азиза Кахрамоновна</i>	
"Vitagen ta'lim texnologiyalari" asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda perseptiv qobiliyatni rivojlantirishga o'rgatishning didaktik imkoniyatlari	47
<i>Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi</i>	
Ekologik ta'lim va tarbiya asosida talabalarda ekoturistik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	50
<i>Kamolov Baxtiyor Xasanboyevich</i>	
Individual ta'lim trayektoriyasi: maktabgacha yoshdagi bolalarda ekspressiv nutq buzilishlarining o'ziga xos xususiyatlari	54
<i>Fayziyeva Nozima Oybek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida mantiqiy masalalardan foydalanish samaradorligi	59
<i>Ibragimova Nozima Ulug'bekovna, Pardayeva Hosila Qudratulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tarbiyachining kreativ roli	64
<i>Botirova Lobar Kamolovna</i>	
O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	69
<i>Kaipova Tazagul, Kaipova Elmira</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqtirishda integrativ usullardan foydalanish	73
<i>Ergasheva Nigora Erkinovna</i>	
Proposals for the Development of Education in Teaching Musical-Historical and Theoretical Subjects	76
<i>Sobirova Gulkhayo Aktamjonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida talabalarda mediakompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	81
<i>Rustemov Abseit Trijan o'g'li</i>	
Hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga oid tajriba-sinov ishlarini tashkil etish mazmuni	85
<i>Baxramova O'ramol Uralovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matn ustida ishlash orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy asoslanish mohiyati.....	88
<i>Boxodirova Muxlisa Xoljigitovna</i>	
Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarining ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari	92
<i>Dushekeeva Nasiba Rustembaevna, Arepbaev Islambek Muratbaevich</i>	
Ingliz tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalarning roli	96
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining tasviriy ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari	100
<i>Jummayeva Sayyora Shokir qizi</i>	

The Role of Digital Technologies and Virtual Reality in Modern English Teaching Methodologies	104
Seilkhanova Rita Nurniyazovna, Kalbaeva Mexriban Elbrus qizi	
Sog'lom separatsiya orqali yoshlar sog'lig'ini mustahkamlash: tibbiy-psixologik yondashuvning empirik tahlili	109
Mavlyanova Surayo Sultanaliyevna	
Badiiy-tarixiy meros asosida pedagog shaxsini tarbiyalash: nazariya va amaliyot uyg'unligi	112
Qodirova Mavluda Maxodir qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	116
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida giperaktiv bolalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	123
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi	
Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarga pedagogik yordam ko'rsatish tizimi.....	126
Shermatova Yakut Sabirovna	
O'smirlar o'rtasida kiberbulling	129
Tashbekova Aziza Mirsuxbatovna	
Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun tyutorlik yordamini tashkil etish	132
Tolipova Pokiza Xasan qizi, Isamuxamedova Dildora Raxmatilayevna	
Zamonaviy maktablarda xavfsizlik madaniyatining roli.....	135
Turdiyeva Zilola Jalilovna	
Global akademik reyting va raqobat muhitida xalqaro olimpiadalarning o'rni	138
Xalikova Umida Mirovna	
Tarbiyachining bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish jarayonidagi o'rni	143
Xasanova Shaxnoza To'xtasinovna, Rahimova Umida Abdurasul qizi	
Biologiya darslarida TIMSS topshiriqlarini integratsiyalash.....	148
Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Komiljonova Muslima Shuxrat qizi	
О трансверсальных компетенции воспитателя дошкольного образования.....	153
Садыкова Шоиста Акбаровна, Назарматова Дилшода Умаралиевна	
Talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari	156
Kushakova Gulnora Egamkulovna	
Yosh oilalarda ajralishlarni bartaraf etishning pedagogik mexanizmlarini aksiologik yondashuv asosida takomillashtirish	160
Normurodova Gulnora Ikromovna	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish mexanizmlari	164
Mamadaliyeva Dildora Alisher qizi	
Psixologik zo'ravonlikning o'smirlarda destruktiv xulq shakllanishiga ta'siri	168
Jurakulova Dildora Ziyadullayevna	
Maktab maslahatchilarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	172
Kazakova Saxiba Abdurayimovna	
Kichik maktab yoshi o'quvchilarida ongli intizomni tarbiyalashning samarali usullari.....	178
Ziyayev Adxamjon	
Lingvokulturologiyada konsept tushunchasining nazariy talqini	182
Jo'rayeva Nozima Nozim qizi	
Sport takomillashuvi bosqichida voleybolchilarning sakrash qobiliyatini rivojlantirish texnologiyasi	185
Shaimardanov Sherbek Abdurashid o'g'li	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	189
Teshaboyeva Feruza Raximovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasiga oilaning katta avlodi va ularning ta'siri.....	192
Ashirova Sojida Baxromovna	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini differensial yondashuv asosida o'qitishning tarixiy pedagogik ildizlari	196
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	

Talabalarda yozuv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	200
Jabborova Salomat Abdijalilovna	
Integrativ o'qitish asosida bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni.....	204
Maxmudova Madinaxon Sobirxonovna	
6-7 yoshli bolalarda mehnatsevarlik xislatlarini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish	208
Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Omonxonova Muzayamxon Sarvar qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni koxlear implantli bolalar bilan ishlashga tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish texnologiyasi	213
Raximova Xurshidaxon Sadikovna	
Yevropa muhandislik ta'limi tajribasi asosida texnika yo'nalishlari talabalarida texnik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari	217
Xalikova Nargiza Abduvaliyevna	
Tilning obrazli kuchi: perifrazalar turlari va xususiyatlari	221
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashning pedagogik va psixologik xususiyatlari.....	224
Zayirkulova Nozima Ilyas qizi	
Mentorlik faoliyatida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish	229
Zikriyayev Zokir Mamirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish.....	232
Xadicha Muxammadiyeva Karomatovna, Sunnatullayeva Amina	
Professional kompetentlik va uning shaxs psixologik xususiyatlari bilan o'zaro bog'liqligi	235
Artikova Nodira Shavkat qizi	
Talaba qizlarni jismoniy faolligini rivojlantirish tasnifi va ularni orgatish metodikasi.....	240
Otasheva Oysanamxon Hamidulla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda shaxslararo munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlik	245
Bekchanova Kuvanch Roximovna	
Voleybolchilarni tayyorlashda differensial vositalaridan foydalanishning zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	249
Kambarov Kozimjon Ibragimovich	
2-toifa diabet bilan bog'liq stressga qarshi kurashish strategiyalari va psixologik holatlar	254
Sadikova Umida Botirovna	
Boshlang'ich ta'limda vizual va multimediyaviy texnologiyalarning pedagogik-psixologik ahamiyati	258
Raximova Faridabonu Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida VARK modeli asosida multimodal o'qitishni tashkil etish (OAK talablariga mos maqola).....	261
Raximova Mushtariy Alisher qizi	
Raqamli ta'lim muhitida veb-texnologiyalar asosidagi platformalarning dasturiy ta'minotini ishlab chiqish va optimallashtirish	264
Zoxidov Jahongir Botirxonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan koxlear implantli bolalar og'zaki nutqini umumta'lim jarayonida ona tili darslarida rivojlantirish metodikasi.....	272
Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni mustaqil ta'lim jarayonida kasbiy malakani shakllantirishning samarali metodlari	276
Teshabayeva Oyguil Fazliddinovna	
Yetuklik yoshidagi ayollarda hayotdan qoniqish darajasiga o'ziga ishonch va o'z-o'zini qadrlashning ta'siri	280
M. R. Sultonova	
Shifoxonalarda tashkil etilgan maktablarda bemor o'quvchilar bilan faoliyat olib boruvchi pedagoglarga qo'yiladigan talablar	284
Umarova Saboxon Minavvarovna, Abdusattorova Gulxumor	

Chet til ta'limida mustaqil ishni tashkil etish masalalariga doir	287
Erkayev Elmirza Temirovich	
10–11 yoshli futbolchilarda tezkorlik sifatini rivojlantirish metodikasi.....	294
Ishmuratov Hasanboy Karimjonovich	
Jismoniy tarbiya darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining samaradorligini oshirish usullari	298
Yaqubov Arslon Maxmudovich	
Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyati va uning o'rganilishi	301
Dinora Eshboyeva Alisher qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda axloqiy kompetensiyalarni kasbiy faoliyatida qo'llay olish. Axloqning kelib chiqishi va asoslanish masalasini nazariy tahlil qilish	306
Shaxayev Bauirjan Seytgalievich	
Maktabgacha ta'limda STEAM ta'lim texnologiyalarini qo'llashda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	310
Ahmedova Zuhaxon Mamurovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishning dolzarbligi va zaruriyati	314
Mirzabayeva Zebo Umarovna	
Elektrolitlarda elektr toki mavzusini o'qitishda noto'g'ri tasavvurlar va ularni bartaraf etish metodikasi	317
Xoliqov Qurbonboy To'ychiyevich	
Mediata'lim asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining milliy tarbiya faoliyatini takomillashtirish .	323
Ibodullaeva Dildora Shukrulla qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda montessori metodikasining uyg'unligi	327
Ismatova Shodiya Ne'matilla qizi, Xaydarova Shaxlo Narzullayevna	
XIV asr oxiri va XV asr boshlari turkiy tillar taraqqiyotini o'rganishda "Kitob ul-Bulg'at" asarining lingvistik tadqiqi	332
Tursunaliyeva Muslimabonu Abduvosit qizi	
Informatika ta'limida interfaol o'quv majmualari asosida o'yinli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim va kompetensiyalarini rivojlantirish.....	336
Nabiyev Feruz Abdumannonovich	
STEAM loyihalari asosida maktab o'quvchilarida tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish.....	341
Choriyor Maxmatraimov Eshmatovich	
Psixolog talabalarda tolerantlik va madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirish	345
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna	
Raqamli ta'lim muhitining pedagogik salohiyati asosida o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish (texnologiya fanini o'qitish misolida).....	348
Kulboyeva Dilnoza Abdug'ofurovna	
O'zbek tili – faxrim, g'ururim	351
H. Shukurova, M.Jumanazarova	
Zamonaviy dars – pedagogik ijodkorlikning asosiy maydoni.....	355
M. Kuzibayeva	
Talabalarni ta'lim jarayonida sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	358
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Raqamli maktabda yashil o'quv dasturi: kengaytirilgan va virtual reallik texnologiyalari bilan integratsiyaning pedagogik modeli.....	362
Maxmudov Abdiqodir Yusupovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kasbiy faoliyat jarayonida pedagogik empatiyani shakllantirish pedagogik muammo sifatida	367
Orinbaeva Jarqinay Djuginis qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	371
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	

Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda nazariya va amaliyot integratsiyasi muammolari	377
Sh. A. Xujakulov, T. B. Kadirov	
Uzoq muddat davolanayotgan bolalarning matematik savodxonligini oshirishda fanlararo bog'lanishning roli.....	383
Tursunova Dildora Ziyadullayevna, Ochilov Orazbek Qosim o'g'li	
Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Termiziyni "Maorif" asarida bilish etikasi va ma'naviy-axloqiy tarbiya	387
Tursunova Nilufar Samiyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari	393
Tursunova Saida Isakovna	
Yosh avlodni tarbiyalashda hamkorlik tarbiya texnologiyasining o'rni	396
Pirlijeva Gulmira Botir qizi	
Integrativ raqamli-didaktik yondashuv asosida interfaol o'quv majmuallardan foydalanish muammolari va rivojlanish istiqbollari.....	400
Nabiyev Feruz Abdumannonovich, Mamanazarov Baxrom Jumonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tasviriy faoliyatda bilish jarayonlarini rivojlantirish	405
Sadirova Kamola Giyozovna	
Kurash sport turining yoshlar jismoniy va ma'naviy rivojlanishidagi ahamiyati.....	409
O'razboyeva Adiba Abdug'ani qizi	
Bo'lajak oilaviy shifokorlarning kasbiy motivatsion rivojlanishini ta'minlashning pedagogik yondashuvlari.	413
Xalmuxamedov Bobir Taxirovich	
О развитии учебно-познавательной деятельности студентов	418
М. Халикова	
Психологические механизмы искажения истины в процессе социализации: нормативно-когнитивная модель и смешанное эмпирическое исследование	421
С. Ю. Нишанов	
Методы повышения речевой активности студентов в процессе обучения иностранному языку.....	425
Утешова Зернегул Хурметуллаевна	
Prenatal va erta chaqaloqlik rivojlanishi va rivojlanishning biologik asoslari	429
N. Mirbabayeva	
O'smir shaxsining rivojlanishi	433
Matyakubova Shohista Odamboy qizi	
O'zbekistonning ma'naviy va madaniy hayotida jadidlarning tutgan o'rni	435
N. M. Qodirova	
Development of Physical Qualities Through the Use of Special Physical Exercises With Student Participation.....	439
Rikhsiev Dilshod Shavkatovich	
Tabiiy fan darslarida STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanishning ahamiyati	442
Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi	
Special Physical Exercises in Coxarthrosis During the Preoperative and Postoperative Periods of Rehabilitation.....	446
Valiev Farrukh Nigmatjonovich	
Роль цифровых технологий и дидактических принципов в учебных практик.....	449
Байметов М. М.	
Uzoq muddat davolanishga muhtoj bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanlik ko'nikmalarini shakllantirish – didaktik zaruriyat shafatida	453
Xoliqulova Dilnoza Sheraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida amaliy metodlar asosida kollaborativ va kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish	457
Farsaxonova Mastura Jalol qizi	
Maktabgacha ta'limni rivojlantirishning yangi tamoyillari	464
O'tayev Akram Yo'ldoshevich	

Chet tilda tinglab tushunishdagi muammolar va ularni bartaraf etish usullari	467
<i>Jumayeva Gulxan Amrullayevna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning verbal-kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirishning ijtimoiy ahamiyati	471
<i>Nematova Gulsanam Abdullayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida "Tibbiy biologiya. Umumiy genetika" fanini o'qitishning psixologik jihatlarining amaliy ahamiyati.....	476
<i>Sharipova Farida Salimldjanovna</i>	
Fransuz tili ta'limida madaniyatlararo muloqot kompetentsiyasini rivojlantirishning pedagogik tizimi	483
<i>Muzaffarova Nodira Mardonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida takomillashtirilgan sifat menejmentini amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tajriba-sinov ishlari.....	488
<i>Mirzayeva Shaxida Abdinabiyevna, Mamanazarova Nargiza Komildjanovna</i>	
Maktab ta'lim jarayonida interaktiv simulyatoralarni VISC-5E pedagogik modeli asosida integratsiya samaradorligini tahlil qilish (Ixtisoslashtirilgan maktablar misolida).....	492
<i>Qo'chqorov Shaxzod Begali o'g'li, Turabdjnov Sadritdin Maxamatdinovich</i>	
Rinolaliyada tovushlar talaffuzining rivojlanish xususiyatlari	500
<i>Baltabayeva Durdona Erkin qizi</i>	
Intellectual mulk egalari muvaffaqiyatga erishishning psixologik omillari	504
<i>Shamshetov Jiyenbay Karamaddinovich</i>	
O'zbek xalq ertaklarida bola shaxsi ijtimoiy shakllanishiga doir pedagogik qarashlarning ifodalanishi.....	507
<i>Askarova Zuhra Shavkat qizi</i>	
Turkiy yozma yodgorliklarda soletsizm fenomeni: genezisi va funksional xususiyatlari	511
<i>D. A. Raxmatova</i>	
Bo'lajak pedagoglarni bolalar ijtimoiylashuvini boshqarishga tayyorlash metodikasi	517
<i>Toxtasunova Gulbaxor Abdurazzakovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Raqamli direktor" axborot-boshqaruv tizimini joriy etish va undan foydalanish mexanizmlari	521
<i>Berdaliev Gulasal Abdukunduzovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishda o'yinning ahamiyati.....	526
<i>Xomidova Dilorom Abduraxmonovna, Xoshimova Zuxra Sulton qizi</i>	
Current Problems of Teaching Instrumental Performance in the Field of Music Pedagogy	531
<i>Mirsadullaev Mirlaziz Mirmuslimovich</i>	
Methods of Forming the Readiness of Students With Disabilities for Lessons Using an Individual Approach.....	535
<i>Kuzieva Gulnoza Makhamadaliyevna</i>	
Pedagogical Factors in Enhancing Performance Skills in a Choral Ensemble	540
<i>Akhmedov Bakhodirkhon Sayfiddinovich</i>	
Yassaviy hikmatlarini adabiy sharhlash usuli orqali o'qitish.....	545
<i>Kenjayeva Rayhona Muzaffar qizi</i>	
Yosh suzuvchilarning jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish usullari: kinematik zanjir va integrativ yondashuv	550
<i>Yuldashova Madina Murodjon qizi</i>	
10–13 yosh suzuvchilarning tezkorlik jismoniy sifatlarini rivojlantirish usullari: sezgir davr va sportga xos yondashuv	556
<i>Ortiqova Ma'muraxon G'ulom qizi</i>	
Yosh taekvondochilarda qat'iy tartiblashtirilgan mashqlar (pumse)da tezkorlik jismoniy sifatlarini rivojlantirish usullari	563
<i>Vahobov Asadbek Akramjon o'g'li</i>	
O'zbek jang san'ati bilan shug'ullanuvchi sportchilarning tezkorlik jismoniy sifatlarini rivojlantirishda integrativ-milliy yondashuv usuli.....	570
<i>Jo'raboyeva Odinaxon Umid qizi</i>	
Maktab o'quvchilarini stol tennisi sport turiga qiziqtirish va ularning umumiy jismoniy tayyorgarligini oshirish metodikasi	576
<i>Azimova Dilnoza Raximjon qizi</i>	

Tibbiy madaniyatning psixologik xususiyatlari	579
<i>Asrarchanova E'tibor Abduvahob qizi</i>	
Shaxsda agressiv xulq-atvorni shakllanishi borasida xorij psixologlarining yondashuvlari	582
<i>Xojiakbarova Dildora Abdug'afforovna</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda milliy qadriyatlardan foydalanish texnologiyalari.....	586
<i>Sodiqova Shoista Akbarovna, Lutfullayeva Iroda Abduvahob qizi</i>	
Til ta'limining hozirgi holati.....	590
<i>Kushkarbekova Marjan Usenovna</i>	
Talabalarning ijodiy rivojlanishida kretivlikning asosiy yo'nalishlari	593
<i>Alimova Gulchehra Qobilovna</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda yozma nutqning ahamiyati.....	596
<i>Safarova M. A.</i>	
Qoraqalpoq sinflarda o'zbek tili fanini o'qitishning lingvodidaktik asoslari.....	600
<i>Venera Allashova Tanirberdievna</i>	
Интеграция искусственного интеллекта в образование: польза или вред.....	602
<i>Karimbayev Atabek Merdanovich</i>	
Tibbiy kimyo darslarida talabalarning klinik tafakkurini rivojlantirish usullari	606
<i>Xolmurodova D. K., Safarova N. S.</i>	
Intellektual avlod – sog'lom jamiyat poydevori: tibbiyot talabalarining o'quv jarayonida kommunikativ kompetentligiga ta'sir etuvchi psixologik omillar.....	610
<i>Tursunbekova Nozima</i>	
Sportning voleybol turi bo'yicha talabalar o'rtasida musobaqalar tashkil etish va o'tkazishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	613
<i>Roziqov Normurod Elmonovich</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	618
<i>Xalilayev Batirjon Taxirovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida yordamga muhtoj bolalar integratsiyasi va korreksiyasi.....	622
<i>Olimova Nodirabegim Ibroximjon qizi, Sulaymonova Shahnoza Alisher qizi</i>	
Sportning gandbol turi bo'yicha talabalar o'rtasida musobaqalar tashkil etish va o'tkazish texnologiyalarini takomillashtirish	626
<i>Berdiyev Jamshid Baxriddinovich</i>	
18–21 yoshdagi talaba futbolchilarning musobaqa faoliyati jarayonida hujum harakatlarining miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari	631
<i>Djemilov Temur Rasimovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy tarbiya darslarida harakatli o'yin vositalari orqali sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlar samaradorligining ahamiyati.....	636
<i>Eshpo'latova Dilnoza Mamaniyoz qizi</i>	
Ota-ona bilan munosabatlarning maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga ta'siri.....	641
<i>Izaitullayeva Lazokat Eshimboyevna</i>	
Yosh futbolchilarning jismoniy tayyorligini oshirishda kompleks mashg'ulot tizimining samaradorligi.....	646
<i>Zaripova Farida Abdullayevna, Kamoliddinov Sharif Kamoliddin o'g'li</i>	
Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichida sport gimnastikasi mashg'ulotlarini rejalashtirishning ilmiy-uslubiy asoslari.....	650
<i>Mirzayev Dilshod Xamidovich</i>	
Mahalla – “jonli muzey”: 6–7 yoshli bolalarda milliy g'ururni lokal identifikatsiya orqali kuzatish modeli.....	654
<i>Omondavlatova Diyora Otabekovna</i>	
Yengil dizatriyalı bolalarda nutqning bo'g'in tuzilishi va uning shakllanish xususiyatlari.....	658
<i>Pardayeva Muxlisa Furqat qizi</i>	
Ochilmagan bo'z qalblar hazor.....	662
<i>Eshpulatova Saodat Maxmatovna</i>	

Speaking Fluency Development Based on CEFR Linguistic.....	665
Abdullayeva Charos Farkhodovna	
Integrating Visual-Based Activities in English Lessons for Primary School Pupils	670
Ataullayev Fazliddin	
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligiga ta'siri	674
Bovanova Umida Abduvahobovna, Ashurova Dildora Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli	679
Bovanova Umida Abduvahobovna, Radjabova Gulchexra Xalbayevna	
Lotin tilini o'qitishda metodlarning qo'llanilishi va uning ahamiyati	683
Eshmurodova Shirin Oybekovna	
Nutqiy kompetensiyaning integratsion o'qitishda yangi metodlari va usullari	686
Fayzullayev Sarvar Ibrohim o'g'li	
Talabalarda affiliativ motivatsiyani rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari va komponentlari	689
Omonova Nilufar Omon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ta'lim samaradorligini oshirishda gamifikatsiya elementlaridan foydalanishning o'rni	694
Ovxunov Iqboljon Abdunabiyeovich, Qodirova Sarvinoz Bahodir qizi	
Tikuv texnologiyalari asosida o'quvchilarning amaliy topshiriqlar bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish	698
Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna	
Bo'lajak muhandislarning xorijiy til bilish ko'nikmalarini rivojlantirishda individual va differensial yondashuvlar uyg'unligi	702
Qurbonova Nafisa Saidjonovna	
Tárbiya pánin oqítw arqalı oqíwshılardıń kreativ qábiletin rawajlandırıw.....	706
Reymova Gulaim	
Mirishkor toponimlarining leksik-semantik xususiyatlari	710
Ro'ziyeva Hilola Fayzulla qizi	
Taekvondochilarning jismoniy tayyorgarligini oshirish metodikasi	714
Saydaxmadov A'zamxon Valixonovich, Qosimova Nargizaxon Rustamxon qizi	
The Role of Music in Human Spiritual Development and Educational Significance.....	717
Shokirkhonov Bakhtiyorxon Botirkhonovich	
Boshlang'ich ta'limda tabiatga ongli munosabatni shakllantirishning nazariy metodologik asoslari.....	722
Sayfedinova Dildora Ikramiddinova	
Gematologik-onkologik kasalliklarga chalingan o'quvchilar uchun gosptal maktablarida ta'lim jarayonini tashkil etish	726
Isamuxamedova Dildora Raxmatillayevna, Qayumova Sabrina To'liqin qizi	
Neologizmlar – badiiy matnda uslubiy vosita sifatida	730
Ibragimova Shoira Normuminovna	
Optimisation of Technical and Physical Potential in the Implementation of the Rotational Method of Pushing the Core.....	733
Tajimbetov Anvar Tengelbayevich	
Magistrlarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish – kasbiy faoliyatda o'z-o'zini shakllantirish omili sifatida.....	736
Turmatov Jaloliddin Raxmatullayevich	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirish modeli	743
Usmonova Kamola Erkinovna	
Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining ijtimoiy lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmlari.....	749
X. A. Suyunova	
Tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda autentik materiallarning o'rni	752
Xudoyberdiyeva Zumrat Xudayberdiyevna	
Motivatsiya – inson faoliyatini harakatga keltiruvchi psixologik omil sifatida	756
Yo'ldoshev Javlon Ablanazar o'g'li	

Цифровые технологии и искусственный интеллект в обучении иностранным языкам: теоретико-методологический анализ	760
Абидова М. И., Абидова Д. М.	
Сюжетно-ролевая игра как способ психоэмоционального развития детей дошкольного возраста, находящихся на длительном лечении.....	764
Амитова Майисия Рахмателлаевна	
Эффективные приемы презентации лексики на уроках инностранного языка	767
Гилязиева Насиба Михайловна	
Речевые действия в методике формирования коммуникативной компетенции при обучении РКИ...	770
Ислямова Сония Юнусовна	
Трансформация ценностей, связанных с физической активностью, у представителей разных поколений: результаты современных исследований.....	779
У. Ш. Салимов	

YENGIL DIZATRIYALI BOLALARDA NUTQNING BO'G'IN TUZILISHI VA UNING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI

Pardayeva Muxlisa Furqat qizi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti, tayanch doktorant, 1-kurs

ORCID: 0009-0007-6732-9715

Annotatsiya: Mazkur maqolada markaziy nerv tizimi shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan dizatriya nutq buzilishining etiologik omillari, patogenetik mexanizmlari hamda klinik ko'rinishlari ilmiy adabiyotlar asosida kompleks tahlil qilinadi. Shuningdek, ontogenez jarayonida bo'g'in tuzilishining rivojlanishi, dizatriyalı bolalar nutqida bo'g'in tuzilishining shakllanish xususiyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Xususan, bo'g'in tarkibining soddalashuvi, tovushlarning tushirib qoldirilishi, o'rin almashishi, bo'g'inlarning qisqarishi yoki ortiqcha qo'shilishi kabi fonetik-fonologik buzilishlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: dizatriya, bo'g'in, ontogenez, nutq, serebral falaj, eliziya.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the etiological factors, pathogenetic mechanisms, and clinical manifestations of dysarthria resulting from damage to the central nervous system, based on a review of scientific literature. Special attention is paid to the development of syllabic structure in ontogenesis and to the specific features of syllabic structure formation in the speech of children with dysarthria. In particular, such phonetic and phonological disorders as simplification of syllabic structure, sound omissions, substitutions, syllable reduction, and excessive addition are examined.

Key words: dysarthria, syllable, ontogenesis, speech, cerebral palsy, elision.

Аннотация: В статье на основе научной литературы комплексно анализируются этиологические факторы, патогенетические механизмы и клинические проявления дизартрии, возникающей вследствие поражения центральной нервной системы. Особое внимание уделяется развитию слоговой структуры речи в онтогенезе, а также особенностям формирования слоговой структуры речи у детей с дизартрией. В частности, рассматриваются такие фонетико-фонологические нарушения, как упрощение слоговой структуры, пропуски звуков, перестановки, сокращение слогов и их избыточное добавление.

Ключевые слова: дизартрия, слог, онтогенез, речь, детский церебральный паралич, элизия.

KIRISH

Respublikamizda maxsus pedagogikaning barcha yo'nalishlari bo'yicha muhim ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda va bu borada sezilarli yutuqlarga erishilgan. Xususan, dizatriyani tasniflash, logopedik tekshirish hamda korreksion ishlar tizimini ishlab chiqish yo'nalishida L. Mo'minova, M. Ayupova, M. Mamatova, S. J. Ochilova, Z. I. Sobirova kabi olimlarning ilmiy izlanishlarini alohida ta'kidlash mumkin. Dizatriyalı bolalar nutqini korreksiya qilish masalalari bo'yicha esa A. Kussmaul, O. V. Pravdina, L. A. Danilova, Y. M. Mastjukova, E. F. Arxipova, E. N. Vinarskaya, G. V. Chirkina, M. Linskaya, T. A. Garyova, S. Mayevskaya, R. Martinova, Y. F. Sobotov, O. Tokareva kabi xorijiy tadqiqotchilar muhim ilmiy natijalarga erishganlar.

Shuningdek, yengil dizatriyaning kelib chiqish sabablari, mexanizmlari, tashxis qo'yish hamda tuzatish ishlarining mazmuni va usullari O. G. Prixodko, M. A. Muratova, K. A. Semenova, L. V. Lopatina, N. V. Serebryakova, Y. F. Arxipova va boshqa olimlar tomonidan chuqur tadqiq etilgan.

M. Linskayaning ta'kidlashicha, hozirgi kunda logopediyada nutqiy harakat innervatsiyasining yengil yetishmovchiligi bilan bog'liq nutqiy harakat buzilishlariga ega bo'lgan bolalar soni ortib bormoqda. Zamonaviy logopediya fanida markaziy nerv tizimi yetishmovchiligi oqibatida yuzaga keladigan nutq buzilishlarini, xususan, dizatriyani korreksiya qilish masalalari keng qamrovda o'rganilmoqda va bu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur muammolarning dolzarbligi bolalar va kattalar orasida nutq buzilishlarining tarqalishi ortib borayotgani, shuningdek, dizartriya fonetik nutq tomonining markaziy nerv tizimi organik shikastlanishi bilan bog'liqligi bilan izohlanadi. Bunday holatlarda nutq apparati mushaklarining tarangligi va ularning muvofiqlashtirilgan ishlashidagi buzilishlar nafas olish, ovoz hosil qilish va artikulyatsiya jarayonlarida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Natijada nutqning tezligi va aniqligiga ta'sir ko'rsatuvchi motorik xususiyatlar shakllanadi hamda fonematik tahlil va sintez jarayonlarining rivojlanishi sekinlashadi. Bu esa maktab yoshidagi bolalarda o'qish va yozish ko'nikmalarini o'zlashtirishda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Bolalik davridagi dizartriya ko'pincha tug'ma holatlar, jumladan, serebral falaj bilan bog'liq bo'lib, bunday bolalarning taxminan 20 foizida nutq dizartriya tufayli buzilgan bo'lishi qayd etiladi.

Yengil dizartriya logopedik amaliyotda keng uchraydi. Ushbu holatda nutqning noaniqligi, ifodasizligi, diksiyaning sustligi, murakkab bo'g'in tuzilishiga ega so'zlarda tovushlarning buzilishi yoki almashishi kabi belgilar kuzatiladi. L. V. Lopatinaning ta'kidlashicha¹, yengil dizartriya nutq funksional tizimining fonetik hamda prosodik komponentlari buzilishi bilan namoyon bo'ladigan nutq patologiyasi bo'lib, u bosh miyaning yengil darajadagi mikroorganik shikastlanishi natijasida yuzaga keladi.

Ommaviy maktabgacha ta'lim muassasalarida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, katta va maktabga tayyorlov guruhlaridagi bolalarning 40–60 foizida nutq rivojlanishida turli og'ishlar kuzatiladi. Eng ko'p uchraydigan nutq buzilishlari qatoriga dislaliya, rinofoniya, fonetik-fonematik rivojlanishning yetishmovchiligi hamda stert (yashirin) dizartriya kiradi. Nutqning umumiy rivojlanmaganligi kuzatiladigan guruhlarda bolalarning 50 foizigacha, fonetik-fonematik rivojlanish yetishmovchiligi mavjud guruhlarda esa 35 foizigacha qismida stert dizartriya aniqlanadi. Yengil dizartriya ega bolalar uzoq muddatli va tizimli individual logopedik yordamga muhtoj bo'ladi. Ixtisoslashtirilgan guruhlarda faoliyat yurituvchi logopedlar frontal va kichik guruh mashg'ulotlarida nutqning umumiy rivojlanmaganligini bartaraf etishga qaratilgan ishlarni olib boradilar, individual mashg'ulotlarda esa nutqning talaffuz tomoni va prosodik komponentlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan korreksion tadbirlarni amalga oshiradilar.

Nutq insonning murakkab fikr va g'oyalarni tez va aniq ifodalash imkonini beruvchi muhim kommunikativ vosita hisoblanadi. Muloqotdagi qiyinchiliklar, xususan, serebral falajga chalingan bolalarda, hayot sifatining pasayishi va ijtimoiy ishtirokning cheklanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shu bois, nutq va muloqot buzilishlariga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan tizimli va maqsadli logopedik ishlar ularning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini hamda ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Yengil dizartriya bolalarda eng ko'p uchraydigan nutqiy belgilaridan biri bo'g'in tuzilishining buzilishidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yengil dizartriya va nutqning bo'g'in tuzilishi muammosi logopediya hamda maxsus pedagogika sohasida ko'plab tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Xususan, E. F. Arxipova, L. V. Lopatina, E. N. Vinarskaya, G. V. Chirkina, Y. M. Mastukova kabi olimlar dizartriyaning klinik belgilari, nutq motorikasidagi buzilishlar hamda ularning fonetik-fonologik jarayonlar bilan o'zaro bog'liqligini ilmiy asoslab berganlar. A. N. Gvozdev va I. A. Sikorskiy ishlanmalarida so'zning bo'g'in tuzilishini o'zlashtirish jarayoni hamda uning ontogenezdagi bosqichlari tizimli tarzda yoritilgan. R. L. Levina esa bo'g'in tuzilishi buzilishlarini darajalar bo'yicha tasniflab, ularning nutq rivojlanishiga ta'sirini asoslab ko'rsatib bergan. Shuningdek, E. N. Vinarskaya va G. M. Bogomazova tadqiqotlarida ritmik va bo'g'in tuzilishining shakllanishi sensor-motor omillar bilan uzviy bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslangan. Ushbu ilmiy yondashuvlar yengil dizartriya bolalarda bo'g'in tuzilishini chuqur o'rganish va samarali korreksiyalash zarurligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatuv va taqqoslash metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida yengil dizartriyaning nutqning bo'g'in tuzilishiga ta'siri o'rganildi. Maktabgacha yoshdagi yengil dizartriya bolalarning nutqi tizimli ravishda kuzatilib, bo'g'in tuzilishidagi buzilishlar, jumladan, eliziyalar, iteratsiyalar va o'rin almashishlar tahlil qilindi. Olingan natijalar me'yoriy nutq rivoji ko'rsatkichlari bilan solishtirildi hamda muammo omillarini aniqlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nutqida nuqsonlari bo'lgan bolalarda so'zning bo'g'in tuzilishini o'zlashtirish jarayoni yetarli darajada o'rganilmagan. Bir qator mualliflar nutqning fonetik tomonida alohida tovushlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda, so'zning bo'g'in tuzilishini o'zlashtirish jarayonini ham mustaqil jarayon sifatida ajratib ko'rsatish zarurligini ta'kidladilar.

¹ Лопатина, Л. В. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста с минимальными дизартрическими расстройствами – учебное пособие. Санкт-Петербург: Союз, 2004/2005. ISBN 5-94033-041-X. 190 с.

Jumladan, I. A. Sikorskiy o'z kuzatuvlarida ayrim bolalar nutqning tovush yoki bo'g'in xususiyatlarini ustuvor ravishda o'zlashtirishi mumkinligini ko'rsatuvchi dalillarni keltiradi. Uning misollarida "tovush yo'nalishi"ga mansub bolalar so'zdagi bir yoki bir nechta tovushni noto'g'ri talaffuz qilish bilan ajralib turadi. "Bo'g'in yo'nalishi"ga mansub bolalar esa so'zning bo'g'in tarkibini to'g'ri anglaydilar, biroq uning tovush tarkibini buzadilar va bunda cheklangan miqdordagi tovushlardan foydalanadilar. Sikorskiy keltirgan ma'lumotlar so'zning bo'g'in tuzilishini o'zlashtirish jarayoni alohida tovushlarni egallash jarayoniga nisbatan ma'lum darajada mustaqil ekanligini ko'rsatadi. Ayrim ilmiy ishlarda nutqi me'yorida rivojlanayotgan bolalarda so'z tuzilishini o'zlashtirishni belgilovchi omillar masalasi ham ko'rib chiqilgan. Jumladan, A. N. Gvozdev so'zning bo'g'in tarkibini o'zlashtirish jarayonini tahlil qilar ekan, rus tilidagi so'zlarning bo'g'in tuzilishiga xos xususiyat – urg'usiz bo'g'inlar kuchining bir xil emasligiga e'tibor qaratadi.

Bo'g'in tuzilishini egallash jarayonida bola so'z bo'g'inlarini ularning nisbiy kuchiga qarab talaffuz qilishni o'rganadi: dastlab butun so'zdan faqat urg'uli bo'g'in ifodalanadi, keyin birinchi urg'udan oldingi bo'g'in paydo bo'ladi va nihoyat kuchsiz urg'usiz bo'g'inlar o'zlashtiriladi. Kuchsiz urg'usiz bo'g'inlarning tushirib qoldirilishi ularning tarkibidagi tovushlarni o'zlashtirishga to'sqinlik qiladi. Shu sababli turli tovushlar va tovush birikmalarining o'zlashtirilishi bevosita bo'g'in tuzilishini egallash jarayoni bilan uzviy bog'liqdir.

Gvozdev bo'g'inlarning nisbiy kuchini "so'z tarkibida ayrim bo'g'inlarning saqlanib qolishi va boshqalarining tushirib qoldirilishiga ta'sir qiluvchi asosiy sabab" sifatida ta'riflaydi². Ma'lumki, so'zlar bir nechta bo'g'indan iborat bo'lib, ularning markazida eng katta kuch va aniq talaffuz bilan ajralib turadigan urg'uli bo'g'in joylashadi. Unga kuchi nisbatan kamroq bo'lgan urg'usiz bo'g'inlar tutashadi. Rus tili so'zlarining bo'g'in tuzilishida urg'usiz bo'g'inlar kuchining bir xil emasligi xos bo'lib, ular orasida eng kuchlisi birinchi urg'udan oldingi bo'g'in hisoblanadi. So'zning bo'g'in tuzilishiga xos ushbu xususiyatlar bolalar tomonidan so'zlarni qayta talaffuz qilish jarayonida yaqqol namoyon bo'ladi. T. G. Yegorova so'zdagi tovushni ajratib olishga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilar ekan, tovush muhiti bilan bir qatorda bo'g'in va ritmik tuzilishning ham muhimligini ta'kidlaydi: bola ochiq bo'g'inli ikki bo'g'inli so'zlardan tovushlarni ajratishni nisbatan oson bajaradi, bitta yopiq bo'g'inli so'zlarni tahlil qilish esa qiyinroq bo'ladi, undoshlar ketma-ket kelgan so'zlarni tahlil qilish esa eng murakkab hisoblanadi. Bo'g'in va bo'g'in ajratish masalalari qadimdan lingvistlar e'tiborini tortib kelgan.

Bo'g'in odatda nutq oqimidagi eng kichik birlik sifatida qoraladi. Artikulatsion nuqtai nazardan bo'g'in minimal talaffuz birligi sifatida aniqlanadi, ya'ni u bitta nafas urishi yoki bitta mushak tarangligi impulsi natijasida hosil bo'lgan nutq harakatlari ketma-ketligidir (L. V. Shcherba) yoki bitta boshqaruv buyrug'i ta'sirida yuzaga keladi (L. A. Chistovich va boshqalar). Akustik yondashuvda bo'g'in ovozning kuchayishi va susayishi to'liqini sifatida tavsiflanadi. Har ikkala yondashuvda ham bo'g'inning markazi sifatida undosh emas, balki unli tovush – bo'g'in hosil qiluvchi element hisoblanadi, undoshlar esa uning periferik elementlari sifatida qoraladi.

Normal holatda uch yoshdan keyin bo'g'in tuzilishi asosan shakllangan deb hisoblanadi, biroq ayrim hollarda uch yoshdan keyin ham bo'g'in tuzilishidagi buzilishlar saqlanib qolishi va barqaror namoyon bo'lishi mumkin. Tovushlarni talaffuz qilishdagi buzilishlar hamda so'zlardagi tovush to'liqligining buzilishi bilan birga, bo'g'in tuzilishidagi kamchiliklar ko'pincha bolaning nutqini atrofdegilar uchun tushunarililigini pasaytiradi. Shuningdek, bu holat nutqning asosiy funksiyalaridan biri bo'lgan kommunikativ vazifaning to'laqonli amalga oshishiga ham ma'lum darajada to'sqinlik qiladi.

Bo'g'in tuzilishining buzilishi so'z boyligi va grammatik tizimning rivojlanishini sekinlashtiradi hamda nutqning tizimli yetishmovchiligi bilan bog'liq boshqa belgilarni yuzaga keltiradi. Mahalliy adabiyotlarda nutqning tizimli buzilishlariga ega bolalarda bo'g'in tuzilishini o'rganish keng yoritilgan mavzulardan biri hisoblanadi.

A. K. Markova bo'g'in tuzilishini so'zdagi urg'uli va urg'usiz bo'g'inlarning turli darajadagi murakkablikdagi navbatlashuvi sifatida ta'riflaydi va so'zning bo'g'in tuzilishini to'rtta parametrga – urg'u, bo'g'inlar soni, bo'g'inlarning ketma-ketligi hamda bo'g'inning shakli orqali tavsiflaydi. Shu bois, logoped so'z tuzilishining murakkablashuvi jarayonini bilishi, eng ko'p uchraydigan bo'g'in strukturalari sinflarini tekshirishi hamda tekshiruv jarayonida nafaqat bolaning shakllangan bo'g'in klasslarini, balki hali shakllanishi lozim bo'lganlarini ham aniqlashi zarur. Bundan tashqari, mutaxassis bolada bo'g'in tuzilishidagi buzilish turini belgilashi lozim, chunki bu buzilishlar murakkab bo'g'in tuzilishiga ega so'zlarni talaffuz qilishdagi yengil qiyinchiliklardan tortib, sezilarli darajadagi buzilishlarga ega bo'lgan keng diapazonda namoyon bo'lishi mumkin.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, bo'g'in tuzilishidagi buzilishlar so'zning bo'g'in tarkibini turlicha o'zgartiradi va eng ko'p uchraydigan holatlar bo'g'inlar sonining kamayishi yoki ortishi, shuningdek, bo'g'inlar ketma-ketligi va tarkibining buzilishi bilan bog'liq bo'ladi. Xususan, eliziya holatlarida bo'g'inlar qisqaradi yoki tushib qoladi, iteratsiyalarda esa bo'g'in hosil qiluvchi unli tovush qo'shilishi natijasida bo'g'inlar soni ortadi, bu ayniqsa undoshlar birikmasi mavjud so'zlarda yaqqol ko'zga tashlanadi; ayrim hollarda bo'g'inlarning o'rni almashadi yoki qo'shni bo'g'inlardagi tovushlar almashtiriladi, bunda bo'g'inlar soni saqlanib qolgan holda bo'g'in tarkibi sezilarli darajada buziladi.

2 Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 2005.

R. L. Levina bo'g'in tuzilishi buzilishlarini uch darajaga ajratadi: birinchi darajada so'zning bo'g'in tuzilmasini qayta ishlab chiqarish qobiliyati cheklangan bo'lib, bolalarning mustaqil nutqida asosan bir yoki ikki bo'g'inli birliklar ustunlik qiladi va takroriy nutqda so'zlarni qisqartirish tendensiyasi kuzatiladi; ikkinchi darajada bolalar so'zning umumiy konturini saqlagan holda uni takrorlay oladilar, biroq tovush tarkibi yetarlicha aniq bo'lmaydi va ayniqsa undoshlar to'qnashuvi mavjud so'zlarni talaffuz qilishda qiyinchiliklar yuzaga keladi, ba'zan ko'p bo'g'inli tuzilmalar ham qisqartiriladi; uchinchi darajada esa so'zlarning bo'g'in tuzilmasi asosan saqlanadi va faqat ayrim hollarda tovushlar yoki bo'g'inlarning o'zni almashishi kabi qoldiq hodisalar kuzatiladi, bu esa ko'proq notanish so'zlarni takrorlash jarayonida namoyon bo'ladi.

Bo'g'in tuzilishining rivojlanishi turli olimlar tomonidan turlicha talqin qilingan. E. N. Vinarskaya va G. M. Bogomazova ayrim bolalarda so'zning ritmik tuzilishi avval shakllanishini, boshqalarda esa dastlab bo'g'inlar, ya'ni so'z ildizlari paydo bo'lishini ta'kidlaydilar va buni kinestetik hamda eshitish sezgirlikning turli darajada rivojlanganligi bilan izohlaydilar. Kinestetik sezgirlik ustun bo'lgan bolalarda so'zning ritmik tuzilishi tezroq egallanishi, eshitish sezgirlik rivojlangan bolalarda esa bo'g'inlararo fonetik kontrastlarning erta shakllanishi kuzatiladi. Fonetik bo'g'in tushunchalari va ritmik fonetik tuzilmalar turli fiziologik modaliteler – kinestetik, akustik, vestibulyar, taktil va vizual kanallar orqali afferent signal bilan ta'minlanadi, shu sababli nutq buzilishiga ega bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida ushbu omillarni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi yengil dizartriya bolalarda bo'g'in tuzilishining rivojlanishi yosh me'yorlariga nisbatan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu jarayonga tovushlar talaffuzidagi qiyinchiliklar, fonematik idrokning yetarli darajada shakllanmaganligi hamda artikulyatsion motorika bilan bog'liq omillar ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan, mazkur omillarni hisobga olgan holda tashkil etilgan tizimli va maqsadli logopedik ta'sir choralarini kuchaytirish bo'g'in tuzilishini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yengil dizartriya bolalarda nutqning bo'g'in tuzilishining shakllanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ushbu jarayon markaziy nerv tizimining mikroorganik shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan artikulyatsion motorika yetishmovchiligi, fonematik idrokning yetarli darajada shakllanmaganligi hamda nutqiy harakatlarni kinestetik nazorat qilishdagi qiyinchiliklar bilan uzviy bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bunday bolalarda so'zlarning bo'g'in tarkibi ko'pincha turli o'zgarishlarga uchraydi, ya'ni bo'g'inlarning tushib qolishi (eliziylar), ortiqcha qo'shilishi (iteratsiyalar), o'rin almashishi hamda tovush tarkibining soddalashuvi kabi fonetik-fonologik xususiyatlar kuzatiladi. Mazkur holatlar nutqning aniqligi, ravonligi va tushunarililigiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi hamda kommunikativ jarayonning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shuningdek, yengil dizartriya bolalarda bo'g'in tuzilishining shakllanishi ontogeneznining me'yoriy rivojlanish ko'rsatkichlariga nisbatan nisbatan sekinroq kechishi aniqlangan. Bo'g'in tuzilishini egallash darajasi artikulyatsion apparatning motorik holati, fonematik tahlil va sintez jarayonlarining shakllanganlik darajasi, shuningdek, eshitish va kinestetik sezgirlikning rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. Shu bois, bunday bolalar bilan olib boriladigan logopedik korreksion ishlar kompleks yondashuv asosida tashkil etilishi, unda artikulyatsion motorikani rivojlantirish, fonematik idrokni shakllantirish, bo'g'in tuzilishini bosqichma-bosqich o'zlashtirish hamda nutqning ritmik-intonatsion komponentlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir.

Demak, yengil dizartriya bolalarda nutqning bo'g'in tuzilishini o'rganish va uni korreksiya qilish logopediya amaliyotining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bo'g'in tuzilishining o'z vaqtida va izchil shakllantirilishi bolalarda nutqning fonetik-fonologik tizimini to'liqroq rivojlantirishga, shuningdek, ularning kommunikativ kompetensiyasi hamda keyingi o'qish va yozish ko'nikmalarini muvaffaqiyatli egallashiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Лопатина, Л. В. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста с минимальными дизартрическими расстройствами – учебное пособие. Санкт-Петербург: Союз, 2004/2005. ISBN 5-94033-041-X. 190 с.
2. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 2005.
3. Kennes J., Rosenbaum P., Hanna S. E., Walter S., Russell D., Raina P., et al. Health status of school-aged children with cerebral palsy: information from a population-based sample. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 2002; 44: 240–247.
4. Nordberg A., Miniscalco C., Lohmander A., Himmelmann K. Speech problems affect more than one in two children with cerebral palsy: Swedish population-based study. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*, 2013; 102(2): 161–166.
5. Архипова Е. Ф. Стертая дизартрия у детей. – М.: АСТ; Астрель, 2007.
6. Dickinson H. O., Parkinson K. N., Ravens-Sieberer U., Schirripa G., Thyen U., Arnaud C., et al. Self-reported quality of life of 8–12-year-old children with cerebral palsy: a cross-sectional European study. *The Lancet*, 2007; 369(9580): 2171–2178.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.